

SVATÝ VÁCLAV

NA PAMÁTKU 1100. VÝROČÍ NAROZENÍ
KNÍŽETE VÁCLAVA SVATÉHO

SAINT WENCESLAS

ON THE 1100TH ANNIVERSARY OF THE BIRTH
OF DUKE WENCESLAS THE SAINT

Petr Kubín (ed.)

Redakční rada:

Prof. PhDr. Jaromír Homolka, CSc.; Prof. PhDr. Mojmir Horyna; PhDr. Petr Kubín, Ph.D.;
Prof. PhDr. Jiří Kúthan, DrSc.; PhDr. Aleš Mudra, Ph.D.; Prof. PhDr. Ing. Jan Royt, Ph.D.

Tato publikace vznikla za podpory výzkumného záměru „České země uprostřed Evropy v minulosti a dnes“ (MSM 0021620827) a Centra základního výzkumu „Křesťanství a česká společnost ve středověku“ (LC 521)

Recenzovali:

PhDr. Petr Hlaváček, Ph.D.
Doc. PhDr. Haná Pátková, Ph.D.

Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis
Historia et historia artium vol. XI

Petr Kubín (ed.):

**Svatý Václav. Na památku 1100. výročí narození knížete Václava Svatého
Saint Wenceslas. On the 1100th Anniversary of the Birth of Duke Wenceslas the Saint**

Vydala Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta,
Ústav dějin křesťanského umění, Thákurova 3, Praha 6
a Arcibiskupství pražské, Hradčanské náměstí 16, Praha 1
ve vydavatelství TOGGA, spol. s r. o., Volutová 2524, Praha 5

© Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, 2010

© TOGGA, 2010

Editor: Petr Kubín

Foto na obálce: Helena Kodalíková (Detail sochy svatého Václava ve Svatováclavské kapli pražské katedrály)

Obálka a typografie: Lukáš Příbaň

Sazba z písem Andulka a Zeppelin Františka Štorma; Dušan Neumahr

Tisk: Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

Vydání první, Praha 2010

ISBN 978-80-87258-23-1

LEGENDAMI ZMÍNĚNÝ KOSTEL SVATÉHO VÁCLAVA NA MALÉ STRANĚ*

Patrocinium svatého Václava patří pozůstatkům jedné z nejstarších sakrálních staveb raně středověkého města Prahy, situované dle písemných a ikonografických pramenů na dnešní Malostranské náměstí, do míst barokního profesního domu Tovaryšstva Ježíšova.¹ V roce 2004 se podařilo ji objevit [1] a po dobu dvanácti měsíců zkoumat část složité stratigrafie v jižní polovině její loď. Historie objektu v listinových pramenech a historické okolnosti doprovázející dvoufázový zánik románské rotundy v 17. století² již byly popsány.³

Z románského kostela je dochována jen loď o vnitřním průměru nadzemního zdiva 6,65 m, apsida již v minulosti zanikla a její tvar není znám. Zapojení románské stavby do terasy, která zde musela být v roce 1630 zřízena pro výstavbu nového farního kostela v raně barokní podobě se vstupem ze západu, umožnilo dochování i nadzemního zdiva stavby do výšky přes 2 m, byť pozdějšími stavebními zásahy z něho zbyly jen malé fragmenty. Z podoby románského kostela se do 21. století dochovaly tři fragmenty nadzemního zdiva, zdivo základové přibližně z 80%, písčivcový stupeň pro vstup do vyvýšené apsidy, fragment keramické reliéfní dlažby podlahy v původní skladbě, pravděpodobně místo vstupu s fragmentem kamenného prahu, schránka v jižní stěně apsidy přímo vedle hrany na styku apsidy s lodí, a „sloupová jáma“⁴ v geometrickém středu lodi. [2]

* Věnováno paní PhDr. Anežce Merhautové, DrSc. k jejímu významnému životnímu jubileu.

1 Malostranské náměstí 25, čp. 2/III.

2 Roku 1630 – přestavba na farní kostel Přenesení sv. Václava zapojila na východě část loď do nadzemního zdiva kostela, 1683 – přestavba farního kostela odstranila veškeré tehdy nadzemní zdivo, zdivo profesního domu poničilo část nadzemního zdiva i základů. Poté krytý v prestýtáři zničil většinu pohřbeného původně nadzemního zdiva a část základu.

3 ČIHÁKOVÁ/MÜLLER 2006, 100–106

4 Pojem sloupová jáma je zde použit ve smyslu archeologického termínu charakterizujícího tvar zapuštěného objektu, nikoliv jeho funkci. Interpretace středověké sloupové jámy o průměru 0,4–0,5 m je klíčová k představě vzhledu interiéru lodi, absence stratigrafických vztahů mezi jámou a konstrukcí podlahy nedovoluje její jmenější chronologické zařazení. Plochy opukový kámen s otesanou horní plochou, ležící na dně jámy, poskytuje úpravě sloupové jámy podobu, která se u žádné sloupové jámy z běžných sídlitních situací nevyskytlá, a proto ji neinterpretuji jako jámu pro ukotvení středověkého sloupu lešení.

K objevené románské stavbě kostela svatého Václava se váže popis zázraku v legendě *Ut annuncietur I* a v mladší *Oriente iam sole I*.⁵ Z formulace „... kostel, který stojí tu až do dnešního dne“ lze usuzovat na výrazně starší výstavbu kostela oproti sepsání legendy v první polovině 13. století. Než bude zpracován hmotný inventář získaný záchranným archeologickým výzkumem, je chronologickým kritériem doby vzniku rotundy fragment románské podlahové terakotové dlažby [3] z reliéfních dlaždic vyšehradského typu ve svatováclavské variantě.⁶

V chronologickém zařazení dlažby vyšehradského typu dosud nedošlo ke konsensu. Tento typ dlažby je datován B. Nechvátalem do poslední čtvrtiny 11. století, do doby Vratislava II., s jehož zahraničně-politickými aktivitami ji spojuje i J. Bažant, H. Soukupová a Z. Všečeková.⁷ Naopak A. Merhautová v důsledku interpretace stavebně-historického vývoje ostrovskeho kláštera datuje dlaždice vyšehradského typu k roku 1130⁸ a řadí je do ostrovske skupiny 1, kterou vymezila.⁹ Paradoxně je to právě ostrovska bazilika, která poskytla údaj zpochybňující takovouto dataci. Za předpokladu platnosti premisy, že vyšehradský typ dlažby je nejstarším typem reliéfních podlahových dlaždic v Čechách, nález čtvercové dlaždice z mladší 2. skupiny pod základem severní chórové apsidy,¹⁰ vystavěné v roce 1137,¹¹ jednoznačně datuje vznik dlaždic 1. skupiny, mezi něž patří i dlažba vyšehradského typu, do doby starší než rok 1137. V případě, že pravouhlá dlaždice s panterem z 2. skupiny, nalezená pod zdívm chóru, byla odpadem z dlažby již rozrušené, časový interval mezi vyšehradským typem dlažby a rokem 1137 se velmi výrazně rozšiřuje. Dataci vyšehradského typu dlažby do 11. století by mohla indikovat i podobnost ve vyobrazení sfingy na dlaždicích s denárovými ražbami Vratislava II. (1085–1092) královského období.¹²

Důvod pro předpoklad časového odstupe většího než sedm let mezi výzdobou podlahy šestihrannými dlaždicemi – nejstarší variantou dlaždic 1. ostrovske skupiny, a mezi použitím (převážně) pravouhlých dlaždic 2. skupiny, je i rozdílný způsob a ikonografické možnosti skladby dlaždic obou skupin. Podlahová dlažba vyšehradského kostela sv. Vavřince je bezesporu nositelem poselství, které však nebylo srozumitelné každému návštěvníkovi kostela¹³ a stále není srozumitelné ani nám.

5 *Oriente I*. Zázrak spočíval v osvobození vězňů ze žaláře, který měl stát v těch místech, bez jakéhokoliv jejich přičinění, aniž by o osvobození modlitbami usilovali, pouze díky přítomnosti Václavova přenášeného těla.

6 ČIHÁKOVÁ/MÜLLER 2006, 110–116.

7 BAŽANT 2000, 42; NECHVÁTAL naposled 2007, 254, 260, 266; SOUKUPOVÁ 2005, 23; VŠEČEKOVÁ 2007, 222.

8 MERHAUTOVÁ 1988, 20.

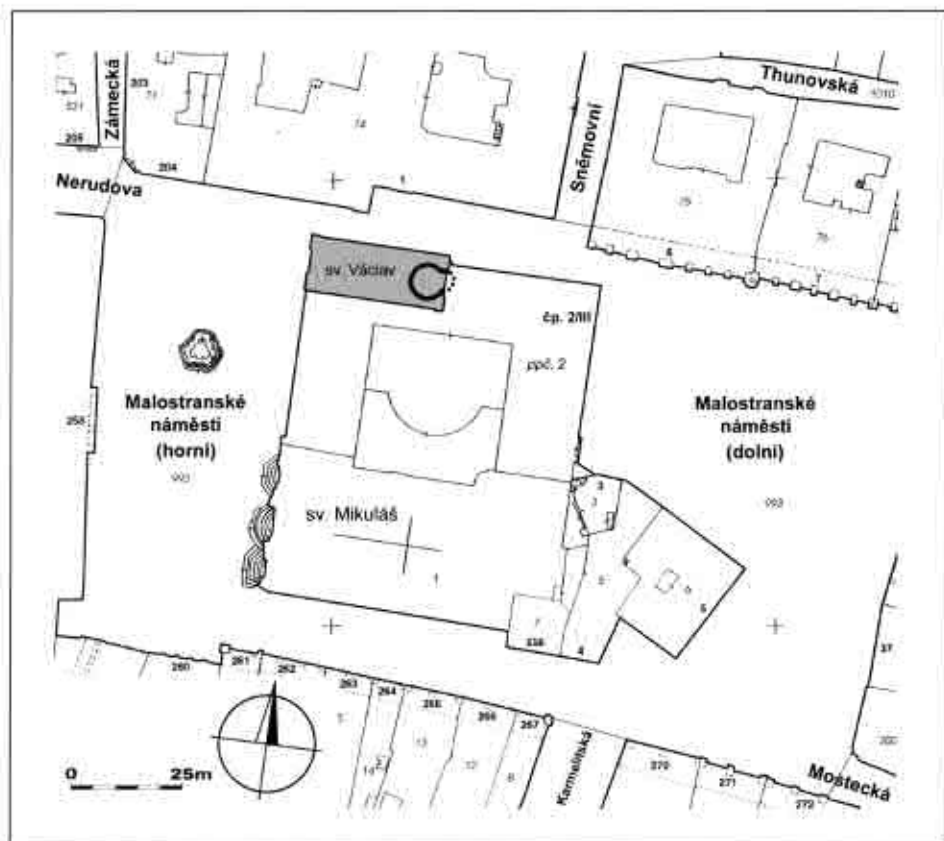
9 MERHAUTOVÁ 1988, 16–17.

10 MERHAUTOVÁ 1988, 18.

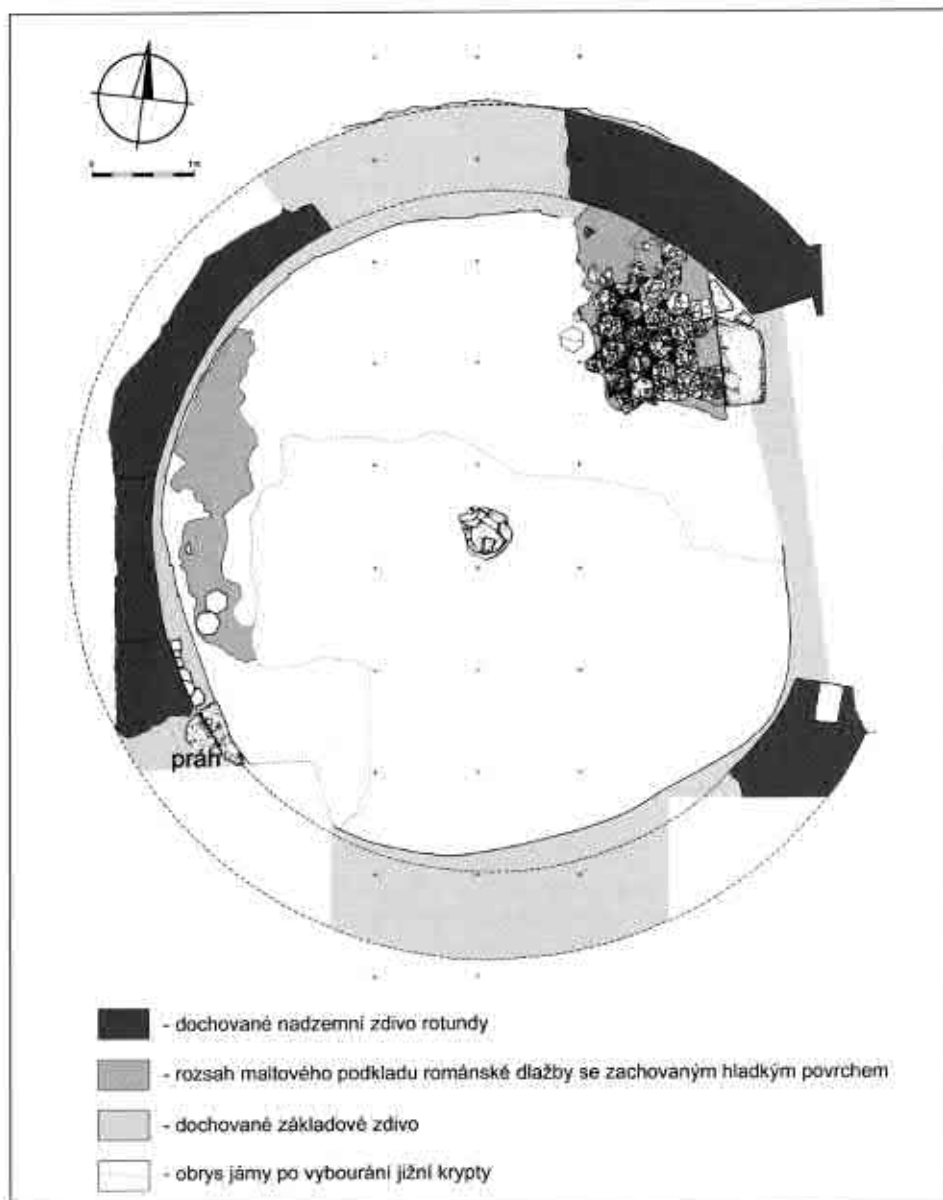
11 Prokázána jednorázová výstavba východního trojdílného chóru. Viz BRICHÁČEK/MERHAUTOVÁ/RICHTER/SOMMER 2006, 52–53.

12 DUŠKOVÁ 2001, 68.

13 Budeme-li předpokládat, že pohled na podlahu byl přístupný i osobám jiným než vzdělaným klerikům a tehdejší architektům.

1.

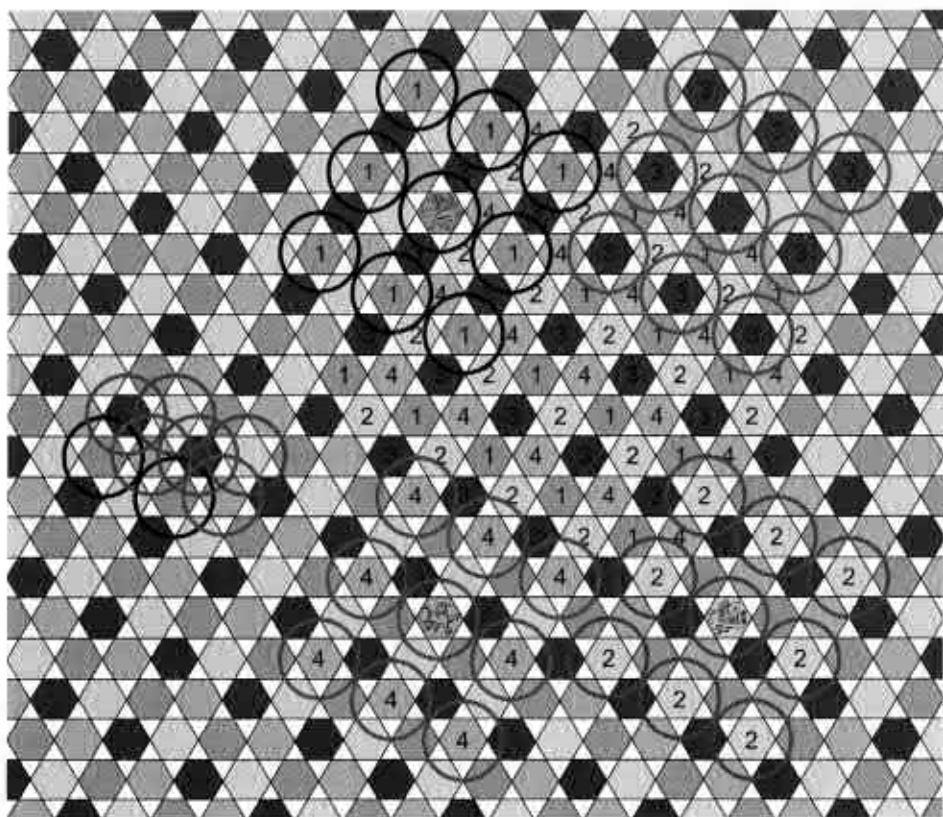
2

2 | Praha, Malostranské náměstí čp. 2/III, intaktní pozůstatky předrománské rotundy svatého Václava.

3

3 | Praha, rotunda svatého Václava v čp. 2/III, keramická reliéfní dlažba vyšehradského typu ve svatováclavské variantě, nález in situ.

4

4 | Praha, bazilika sv. Vavřince na Vyšehradě. Princip skladby na úrovni 2. řádu, každá reliéfní dlaždice je středem kruhu z ostatních motivů.

Na rozdíl od dosavadních názorů,¹⁴ princip skladby podlahové dlažby z baziliky sv. Vavřince na Vyšehradě¹⁵ představuje velmi komplikovanou konstrukci propojenou přísnými vnitřními vazbami, s účinkem dosaženým poměrně jednoduchými prostředky. Ačkoliv při pohledu na rozvinutou Wiehlovu kresbu dlažba působí jako sekvence přímých řad v horizontálním a šikmém směru, její podstatou jsou kruhy vyjadřované prostřednictvím šestiúhelníku, jako útvaru mezi kruhem a čtvercem, a jeho zákonitostí. Kompozice podlahy sestává z několika úrovní (řádů) motivů v posloupné hierarchii. Nejnižší z nich – seskládání jedné reliéfní dlaždice a šesti trojúhelníkových do „Davidovy hvězdy“, je základním kompozičním prvkem vyšehradského typu dlažby, aplikovaný i na podlaze rotundy svatého Václava. [3] Druhý řád ve skladbě dlažby vyšehradského kostela lze charakterizovat jako pokrytí podlahy hustou sítí protínajících se kružnic, kdy každý motiv je středem kružnice, obklopený věncem z šesti reliéfních dlaždic ostatních tří motivů. [4] Dlaždice s Nerm se tímto zjištěním dostává na pozici zcela stejnou, jakou v ploše zaujímají motivy ostatní – gryf, lev a sfinga. Třetím řádem je seřazení motivů tak, aby vznikl šestiúhelník, na jehož vrcholech a v jehož středu je dlaždice stejného motivu. Délka hrany šestiúhelníka je dána počtem pěti kusů dlaždic (dvakrát stejný motiv na koncích hrany + tři ostatní motivy mezi nimi), z něhož vyplývá aplikovaný model se čtyřmi reliéfními motivy. [5] Při takto komplikovaném pojetí výzdoby podlahy v kostele sv. Vavřince je nesporné, že hierarchie skladby pokračovala do řádů vyšších, zajisté komponovaná do souladu s architekturou.¹⁶ Interpretace ikonografické konstrukce je patrně skryta právě v celku nejvyšším, v jeho průniku s půdorysem kostela a v rozpoznání vrcholů a středu celé kompozice.

V kontrastu s předpokládaným množstvím symboliky, skrytým ve skladbě publikované části dlažby z Vyšehradu, a jejím zjevným dekorativismem, byla pokládka dlažby jako pracovní postup značně jednoduchá. Spočívala v pravidelném opakování jediné krátké sekvence ze čtyř prvků po strmějších šikmých liniích a ve správném posunu sekvence v další řadě, kontrolou byla též sekvence, ale v převráceném pořadí, na horizontálách. [5] Cesta vedoucí od symboliky a dekorativnosti skladby k jednoduchému realizačnímu projektu pokládky vyšehradské dlažby však se zdá být natolik komplikovaná, že se zde zřejmě setkáváme s dílem architekta na svou dobu evropského formátu.¹⁷

14 „U skupiny vyšehradské vytváří se vzor mechanickým řazením dlaždic, které nemají vzájemnou kompoziční vazbu“ (NECHVÁTAL 1982, 250); „na podlahových horizontálně řazených šestibokých dlaždicích se vždy střídaly dvojice figur“ – lev–Nero, sfinga–gryf (MERHAUTOVÁ 1988, 13).

15 Princip skladby byl rozklíčován na podkladu kresby A. Wiehla z roku 1903. Rekonstrukce skladby vznikla rozpracováním postřehu jednoho z diskutujících posluchačů po přednášce v Muzeu Karlova mostu v Praze, studenta olomoucké univerzity Miroslava Kindla, který si všiml podobnosti mezi knižními iluminacemi zobrazujícími Krista obklopeného evangelisty a mezi skladbou podlahových dlaždic, kde každá dlaždice s Nerm je obklopena věncem dlaždic s ostatními motivy.

16 Nálezové okolnosti a lokalizace fragmentů zastižených in situ jsou právě připravovány k publikování. Za informaci děkuji B. Nechvátalovi.

17 Porovnání uvedených principů skladby a pracovního postupu pokládky s řešením jiných raně středověkých podlah v Evropě, jejichž výzdoba je zpravidla rovněž založena na kružnicích, přesahuje časové možnosti autorky.

Oproti dlažbě z baziliky sv. Vavřince na Vyšehradě je úsek dlažby vyšehradského typu zastížen v rotundě svatého Václava velmi drobný a s počtem motivů redukováným ze čtyř (gryf, lev, Nero, sfinga) na dva (gryf a lev), což výrazně zvyšuje počet kybernetických kombinací a ztěžuje možnost odkrytí hierarchické jednotky skladby. Okolnost, že i na drobném fragmentu podlahy rotundy se vyskytují určité pravidelnosti naznačuje, že i zdejší skladba měla řád, byť se ho nepodařilo rozšifrovat. [6] Patrně i v něm hrál roli kruh.

Zatímco vyšehradská dlažba dle předložené rekonstrukce skladby vychází z kružnic, jejich průníků a postupného spojování do plošně větších celků vyšších řádů, pravouhlé dlaždice druhé ostrovské skupiny mají již svým tvarem blízko k reliéfním podlahám s aditivním řazením motivu, typickým pro gotické výtvarné prostředí (podobně například výzdoba kachlových kamen). Principy skladby odkazují vyšehradský typ dlažby a dlažbu 2. ostrovské skupiny do dvou myšlenkově odlišných světů a je těžko předpokládat, že by oba typy byly pro adekvátně elitní prostředí vyráběny a aplikovány současně.¹⁸ Vzhledem k popsané nálezové situaci zastížen v ostrovském klášteře a vzhledem k rozdílnému principu skladby podlah s dlaždicemi 1. a 2. ostrovské skupiny je spojení vyšehradského typu dlažby s osobou Vratislava II. přijatelné. Na rozdíl od komplikované a velmi křehké teorie o „téměř současnosti“ (současné výrobě) všech typů dlaždic 1. i 2. ostrovské skupiny.¹⁹ Lze proto vyslovit předpoklad, že stavba malostranské rotundy sv. Václava je starší než rok 1100 a náleží do okruhu stavitelství předrománského.

Zděná rotunda není v okolí dnešního domu čp. 2/III nejstarší na maltu zděnou stavbou, jakou ve sledovaném období mohl být takřka výlučně kostel. Toto tvrzení je podepřeno třemi nálezovými situacemi.²⁰ Kde starší zděný kostel (?) stál, není jasné. Nejspíše to však nebylo místo pozdější rotundy, protože zde se rozkládalo jeho staveniště, posléze porušené základovým vkopem pro rotundu. Pro staveniště, potažmo i pro neznámou starší zděnou stavbu, byl navršen 0,9 m vysoký násyp buď jednorázově nebo ve dvou fázích s přestávkou, která patrně dle složení násypu byla jen krátká, technologická. Podklady pro datování násypu a staveniště na jeho povrchu nejsou dosud vyhodnoceny a dataci v rámci druhé poloviny 10.–11. století nelze upřesnit.

Násyp pro stavbu neznámého staršího předrománského kostela (?) pohřbil starší souvrství, které v místě rotundy narůstalo od doby okolo roku 800 do průběhu 10. století. Jako poslední vznikla na povrchu tohoto souvrství nezvyklá konstrukce, v rámci Čech zcela ojedinělá, u níž není zcela vyloučena interpretace sakrální dřevohlinité stavby z 10. století. Projevovala se kruhem o průměru 4,5 m seskládaným z opukových kamenů s upraveným vnitřním lícem, spojeným do souvislé kruhové

18. Není však vyloučeno v některém místě druhotně použití šestiúhelníkových dlaždic vyšehradského typu v době i výrazně mladší, než byla doba jejich vzniku. Kritériem by mohla být úprava lože dlažby, která je pro vyšehradský typ dlažby ojedinělá a specifická. Lože, ať z malty či z dusané hlíny, má hladký povrch, na němž dlaždice nezanechaly žádné otisky (ČIHÁKOVÁ/MÜLLER 2006, 112).

19. MERHAUTOVÁ 1988, 19

20. 1) Maltová staveništní vrstva porušená vkopem pro základy rotundy, 2) pískovcové okénko na dně základového vkopu se stopami použití ve stavbě na maltu, 3) kámen s malovanou omítkou v základovém zdvu rotundy [7]. (ČIHÁKOVÁ 2010)

linie. Z kruhu se dochovala třetina, druhá třetina byla v minulosti zničena, třetí třetina je snad zachována ve stojícím bloku terénu v nezkoumané severní polovině lodi. [18] Kameny mají šikmou základovou spáru v přirozeném sklonu vrstev. Na jejich povrchu prokazatelně nebyla patina po ošlapání ani žádná hlína odlišná od bezprostředně následné zánikové vrstvy čistého podloží, která by mohla poukazovat na eventuální hlinito-jílovité pojivo do výšky pokračující zdi na hlínu. Význam kruhu a několika kulových jam v jeho okolí zůstává nejasný. Jisté je, že není základem kamenné zdi. Patrně náleží ke stavbě dřevohliněné, u níž by vzhledem ke kruhovému tvaru a pozdějšímu sakrálnímu charakteru místa nebyla vyloučena interpretace sakrální stavby 10. století. Skutečnost, že ve směru, kde je v pozdější zděné rotundě rekonstruován vstup (práh – kámen K 34), se i v kamenném kruhu objevuje anomálie dvou primárně chybějících kamenů, dává pro interpretaci kruhu jako součásti sakrální stavby nové indicie.

Doba vzniku konstrukce s kamenným kruhem se časově prolíná s dobou života, smrti či translace těla knížete Václava nebo s dobou nedlouho poté. Nelze zatím určit, jak dlouhý interval ji dělí od legendy sepsané nejspíše v době okolo roku 1039 Vavřincem z Monte Cassina.²¹ Vedle mladších legend *Ut annunciatur a Oriente iam sole* je *Vavřincova legenda* jediná, která se zmiňuje o zázraku při translaci těla svatého Václava, k němuž mělo dojít v prostoru dnešní Malé Strany.²² Jako topografický údaj není uvedena žádná stavba, ale vyvýšené místo, ležící v blízkosti cesty na Hrad. Zde se měl průvod zastavit, mělo zde dojít k shromáždění lidu jdoucího průvodem, veškerého kléru města a knížete, který zde provedl veřejné pokání. Poté mělo dojít k zázračnému uvolnění kol vozu s tělem světce (stavbu kostela sv. Václava na tomto místě výslovně zmiňuje až *Ut annunciatur a Oriente*, prý na památku zázračného otevření zdejšího žaláře při Václavově translaci). Byť se vyličení obou dějů shoduje jediné v jejich lokalizaci na dnešní Malou Stranu, nelze vyloučit jejich situování na společné místo a spojitost toho místa s některou konkrétní událostí.²³ Rozhodování, zda upřednostnit vědecký²⁴ či památkářský²⁵ přístup k objevené situaci evokující dveřní otvor v kamenném kruhu, jednoznačně klíčové pro interpretaci celé náleзовé situace, vyústilo v pietní zachování hlinitého bloku s kamenným kruhem na povrchu vzhledem k eventualitě, že ojedinělý kamenný kruh s děním okolo osoby svatého Václava úzce souvisí a že byl těchto dějů svědkem nebo přímým důsledkem.

Kamenný kruh (či stavba s kamenným kruhem) nevznikl na prázdném prostranství. Nahradil starší dřevěnou pravoúhlou stavbu, která měla minimálně dva starší také dřevěné a pravoúhlé předchůdce. Dřevěné stavby stály bezprostředně

21 Třeštík 1997, 11

22 Vavřinec, lc. 12, 38-39; *Ut annunciatur* I, 48; *Oriente* I, 420. K zázraku došlo ve městě, to leželo v 10. století na místě Malé Strany (ČIHÁKOVÁ/ZAVŘEL 1997).

23 Nezvyklý nález kamenného kruhu propojil s místem veřejného pokání knížete Boleslava I. v ústních diskusích již D. Třeštík.

24 Zkoumat, destruovat a poznat.

25 Rezignovat na poznání a bez výzkumu intaktně zachovat v původní skladbě.

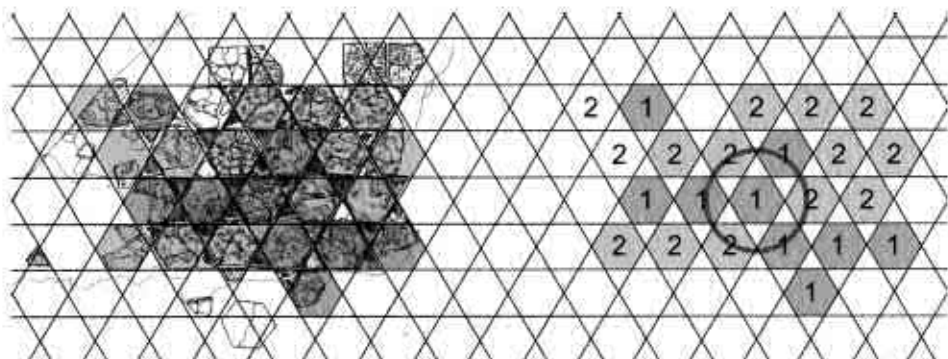
vedle 3,4 m široké dřevěné cesty vedoucí k severu.²⁶ Ve stratigrafii vysoké asi 0,35 m nejsou žádné stopy kultu či rituálních praktik. S jedinou výjimkou. Pod nejmladší dřevěnou konstrukcí stavení bylo nalezeno tělíčko novorozence v situaci, jak si můžeme představit stavební obětinu. Takovýto nález je naprosto unikátní nejen v rámci Čech. [9]

Místo, kde byla objevena rotunda svatého Václava, je v rámci archeologického výzkumu Malé Strany mimořádným místem s kumulací výjimečných a ve středo-evropském prostoru ojedinělých nálezových situací. Současně je místem s dlouhou duchovní tradicí, ukončenou až zrušením jezuitského řádu a farního kostela Přenesení svatého Václava. Její počátky není dosud možné jednoznačně stanovit. Zastaveními na linii zdejší duchovní tradice je jistě stavba (před)románské rotundy z 11. století, neznámá starší zděná stavba (nejspíše) kostela v blízkém sousedství a s největší pravděpodobností i v 10. století sestavený kamenný kruh, pravděpodobná součást dřevohliněné stavby nejspíše sakrálního charakteru. Platí-li závěr A. Merhautové, že rotundy a centrální stavby vůbec nebyly původně určeny pro bohoslužby, že se stavěly nad hroby mučedníků nebo se zřizovaly na zvláště památých a posvátných místech,²⁷ pak prostor pozdější rotundy, z důvodu nám blíže neznámého, náleží k nejposvátnějším místům raně středověkého města Prahy.²⁸ Přestože dřevěné pravouhlé stavby starší mají znaky běžné pro obvyklou sídlištní zástavbu, nález interpretovaný jako pravděpodobná lidská obětina dává i těmto stavbám výjimečnou dimenzi a naznačuje eventualitu pokračování duchovní tradice zdejšího místa do minulosti hlouběji, než jen do doby úsvitu křesťanství.

26 Zda táž cesta tudy vedla i ve století 10. a 11. nelze říci, protože terénní stratigrafie z doby sestavení kamenného kruhu i stavby rotundy již spočívaly na vyšších niveletách zničených výstavbou jezuitského Profesního domu. Bezpečně tudy komunikace nevedla ve druhé polovině 13. století, kdy byl v její trase postaven dům. Poloha rekonstruované apsidy a trasa cesty se navzájem vylučovaly.

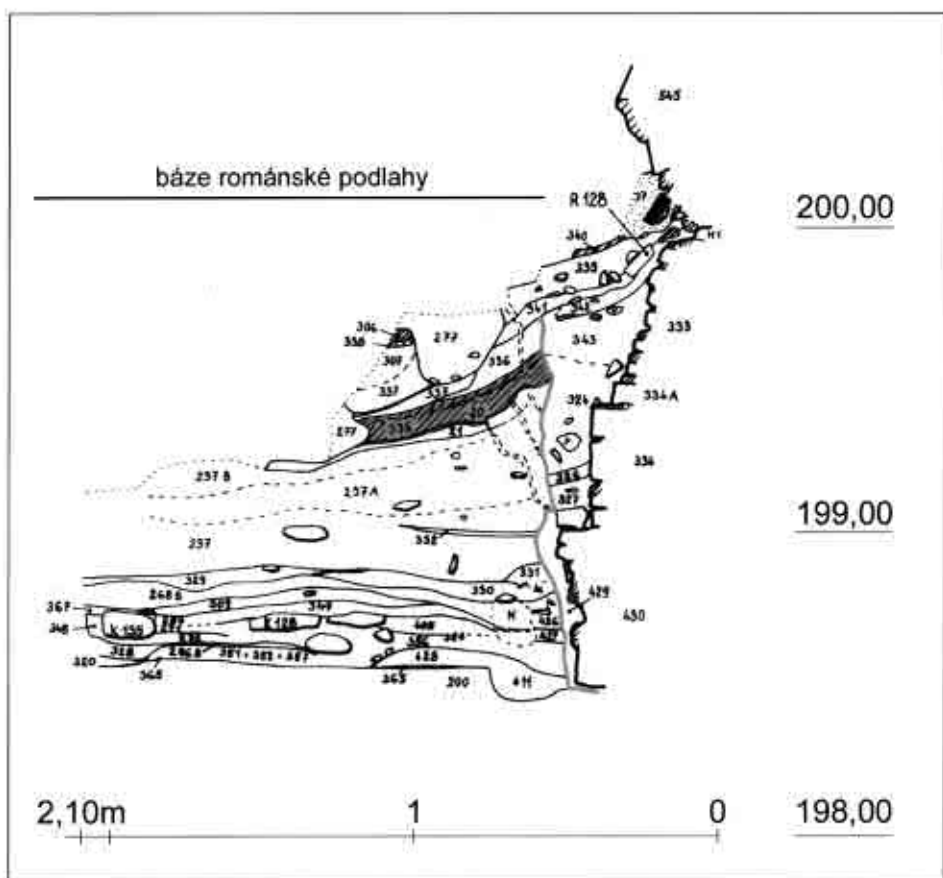
27 TRÉŠTÍK 1997, 409

28 Vysoká kvalita dochování některých částí reliéfů na dlaždicích v rotundě sv. Václava, zejména úzkých, ostře řezaných linií křídel gryfa, otevírá otázku funkce rotundy a způsobu ochrany reliéfní dlažby. Byl tak účinný, že některé reliéfy přežily s minimálním poškozením 150–180 let. Na dochovaném drobném fragmentu původní skladby byla poškozena jen část dlažby podél obvodové stěny, kde musela být preskládána. Maltová plomba v jednom místě prezentuje jednoznačnou opravu v době funkce a naznačuje tak, že dlažba musela, i když nevíme v jakém režimu, sloužit svému účelu.

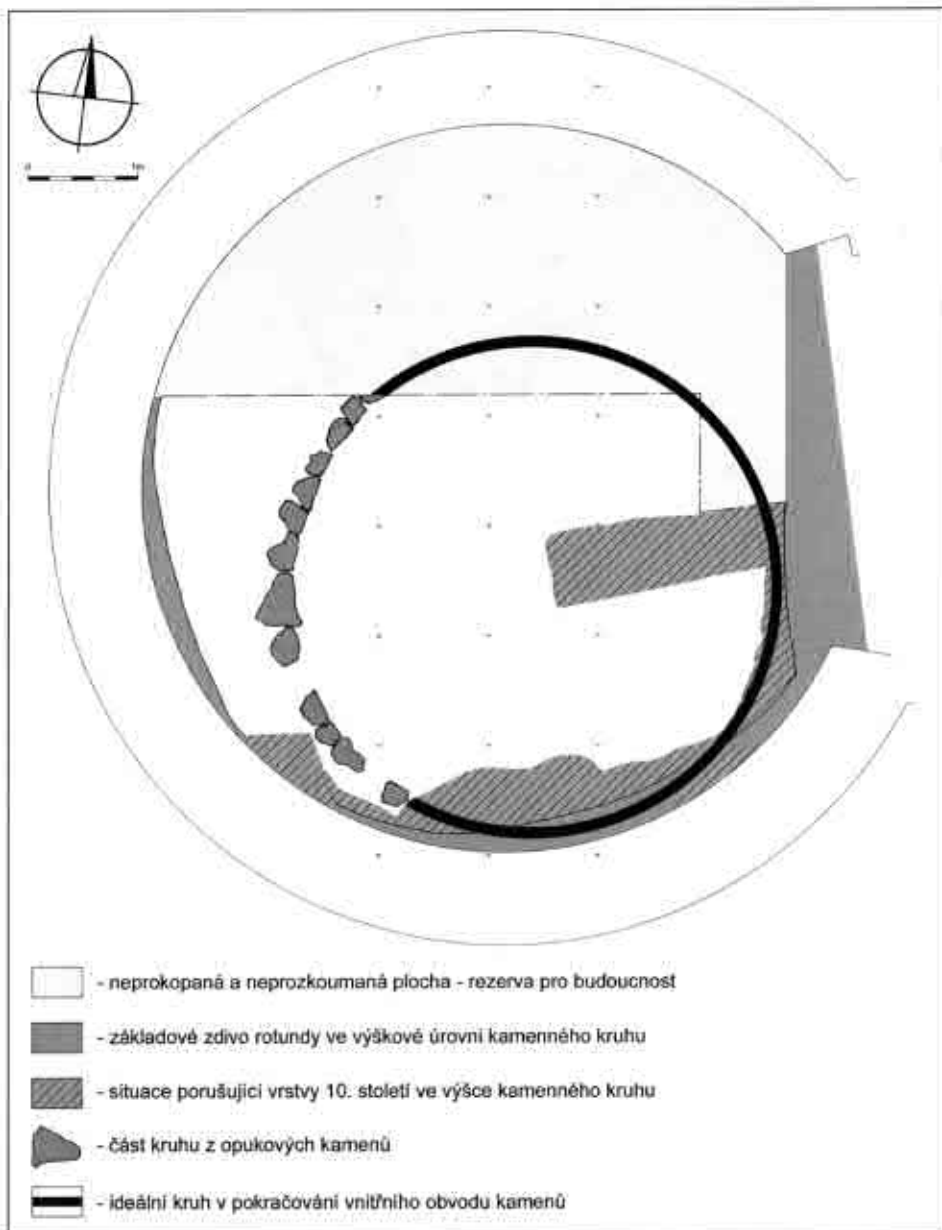
6

6 | Praha, rotunda svatého Václava v čp. 2/III. Drobný zlomek skladby, princip se nepodařilo rozšířovat.

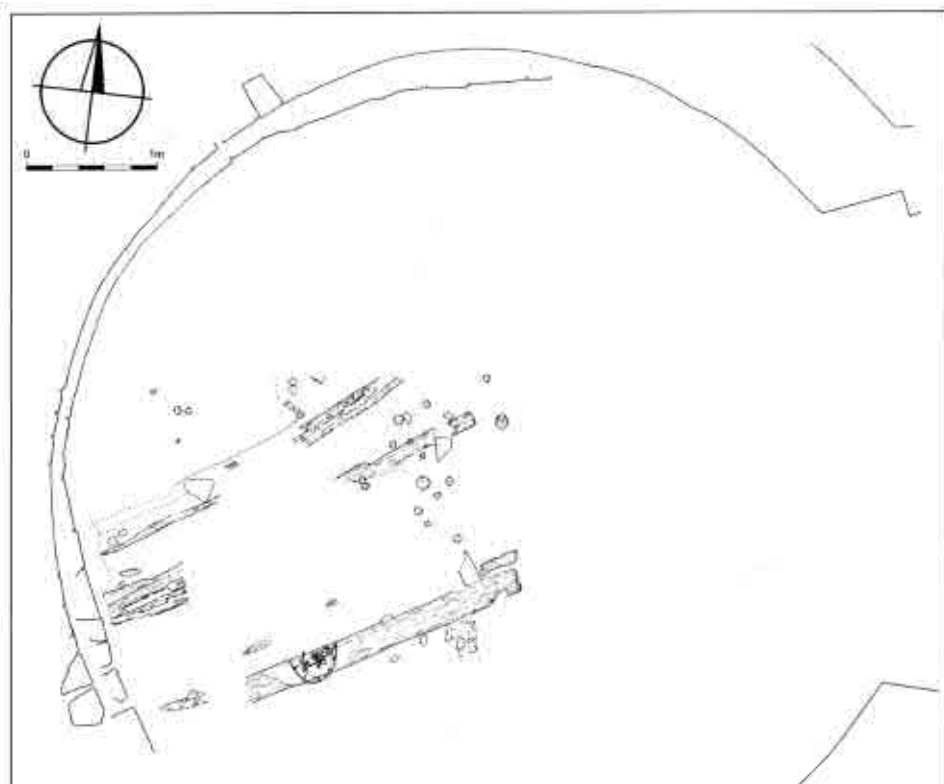
7

- 7 | Praha, rotunda svatého Václava v čp. 2/III. Stavební vrstva (hnědě) porušená vkopem pro základy rotundy (zeleně), malovaná omítka (červený bod) na kameni základového zdiva předrománské rotundy – dva ze tří důkazů existence starší zděné stavby (kostela?) v blízkém okolí rotundy.

8

8 | Praha, rotunda svatého Václava v čp. 2/III. Půdorys loďi (před)románské rotundy a kruhu z kamenů z 10. století.

9

9 | Praha, rotunda svätého Václava v čp. 2/III. Část půdorysu dřevěné stavby starší než kruh z kamenů, pod jedním z konstrukčních prvků leželo tělíčko novorozence – stavební oběťna?

Resumé

Jarmila Čiháková

DIE VON LEGENDEN ERWÄHNT SANKT WENZELSKIRCHE AN DER KLEINSEITE

2004 wurde bei einer Notgrabung auf der Kleinseite in Prag eine romanische Rotunde entdeckt: die St.-Wenzelsrotunde, die an jener Stelle errichtet war, an der laut Legende bei der Translation der sterblichen Überreste des heiligen Wenzel im 10. Jh. ein Wunder geschehen sei. Die Rotunde wird erstmals in schriftlichen Quellen um die Mitte des 13. Jh. erwähnt, ihre genaue Lokalisierung war bereits seit dem 17. Jh. in Vergessenheit geraten. Bis zu jener Zeit stand sie, umgeben von einem Friedhof, auf dem Kleinseitner Ring, 1628 wurde sie in das Professhaus der Gesellschaft Jesu eingegliedert, das heute der Mathematisch-Physikalischen Fakultät der Karlsuniversität dient [1].

Von der Rotunde ist lediglich das Schiff auf uns gekommen [2], die Apsis wurde schon früher zerstört. Obgleich auch das Schiff durch den barocken Bau schwer beschädigt wurde, haben sich das Grundmauerwerk des Schiffes, Bruchstücke des aufgehenden Mauerwerks, eine Grube in der geometrischen Schiffsmittle, eine in die Apsis führende Sandsteinstufe und davor ein aus sechseckigen Relief-Tonfliesen vom Vyšehrad Typ bestehendes Fußbodenfragment in seiner ursprünglichen Zusammensetzung in situ erhalten, das wohl am ehesten ans Ende des 11. Jh. zu datieren ist [3]. Zur Pflasterung siehe eingehender Čiháková – Müller 2006. Neuerdings aufgedeckt werden konnte das Kompositionsprinzip einer eponymen Pflasterung, die im 19. Jh. auf dem Vyšehrad gefunden worden war und in einer Hierarchie von Kreisen besteht [4, 5].

Vor der Errichtung der Rotunde stand in der Nähe ein anderer, älterer gemauerter Bau. Auf ihn verweisen die Bauschicht [7, braun], die älter ist als der Aushub für die Rotunde [7, grün], ein kleines rot bemaltes Verputzstück auf einem der Steine aus dem Grundmauerwerk [7, rot], u.a. Für den Bau der unbekannteren älteren Kirche aus dem 11. Jh. wurde eine 0,9 m hohe Anschüttung angelegt.

Bei der Suche nach einer Antwort auf Fragen, inwiefern diese Stätte außergewöhnlich war und warum die Rotunde um das Jahr 1100 gerade hier errichtet wurde, fällt in einer Tiefe von 0,9 m unter dem Rotundenfußboden ein älterer, eindeutig unikater Fund auf: Teile eines Kreises, der aus einer Reihe von Steinen mit hergerichteter Innenseite besteht [8], aber nicht das Mauerfundament darstellt. Seine Datierung ins vorgerückte 10. Jh. verbindet ihn mit der Lebenszeit des hl. Wenzel und seiner Translation. Dieser Kreis wurde an jener Stelle angelegt, wo sich zuvor nach und nach drei Holzbauten mit dem üblichen Inventar abwechselten. Unter einem deutlichen Konstruktionselement des jüngsten dieser Holzbauten konnte eine seichte Grube mit dem Körper eines Neugeborenen gefunden werden [9]. Der Fund, der als Bauopfer interpretiert werden kann, ist unikat und verleiht in seiner Einzigartigkeit den Holzbauten eine Ausnahmestellung.

Übersetzt von Wolf B. Oerter

Seznam použitých pramenů a literatury:

- BAŽANT 2000 — Jan BAŽANT: Umění českého středověku a antika. Praha 2000
- BŘICHÁČEK/MERHAUTOVÁ/RICHTER/SOMMER 2006 — Pavel BŘICHÁČEK/Anežka MERHAUTOVÁ/Miroslav RICHTER/Petr SOMMER: Opatský hrob z doby počátků Ostrova u Davle. In: *Archaeologica Pragensia* XVIII, 2006, 45–64
- ČIHÁKOVÁ/ZAVŘEL 1997 — Jarmila ČIHÁKOVÁ/Jan ZAVŘEL: Ibráhímův text a archeologické poznání Malé Strany. In: *Archaeologica Pragensia* XIII, 1997, 93–103
- ČIHÁKOVÁ/MÜLLER 2006 — Jarmila ČIHÁKOVÁ/Martin MÜLLER: Zpráva o nálezu rotundy sv. Václava na Malostranském náměstí v Praze. In: *Zprávy památkové péče* LXVI, 2006, 100–116
- ČIHÁKOVÁ 2009 — Jarmila ČIHÁKOVÁ: Archeologický výzkum v rotundě sv. Václava na Malostranském náměstí. In: *Časopis Společnosti přátel starožitností* CXVII–1, 2009, 14–30
- DUFKOVÁ 2001 — Marie DUFKOVÁ: Fantastický svět na vyšehradské dlažbě. In: Bořivoj NECHVÁTAL/Jiří HUBER/Jan KOTOUS (ed.): *Královský Vyšehrad II. Sborník příspěvků ke křesťanskému miléniumu a k posvěcení nových zvonů na kapitulním chrámu sv. Petra a Pavla*. Praha/Kostelní Vydří 2001, 57–73
- MERHAUTOVÁ 1988 — Anežka MERHAUTOVÁ: Skromné umění. Praha 1988
- NECHVÁTAL 1982 — Bořivoj NECHVÁTAL: Středověké dlaždice ze Sázavy. In: *Umění* XXX, 1982, 244–254
- NECHVÁTAL 2007 — Bořivoj NECHVÁTAL: K archeologickému poznání baziliky sv. Vavřince na Vyšehradě. In: *Královský Vyšehrad III. Sborník příspěvků ze semináře Vyšehrad a Přemyslovci*. Bořivoj NECHVÁTAL/Jiří HUBER/Jan KOTOUS (ed.). Praha/Kostelní Vydří 2007, 243–278
- Oriente I — Josef PEKAŘ (ed.): *Die Wenzelslegende „Oriente iam sole“*. In: Josef PEKAŘ: *Die Wenzels- und Ludmila-Legenden und die Echtheit Christians*. Praha 1906, 409–430
- SOUKUPOVÁ 2005 — Helena SOUKUPOVÁ: K problematice Vyšehradu. In: *Průzkumy památek* XII–2, 2005, 3–54
- TŘEŠTÍK 1997 — Dušan TŘEŠTÍK: *Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530–935)*. Praha 1997
- Ut annuncietur I — Antonín PODLAHA (ed.): *Vita sancti Wenceslai incipiens verbis „Ut annuncietur“*. Praha 1917
- Vavřinec — Francis NEWTON (ed.): *Laurentius, monachus Casinensis, archiepiscopus Amalfitanus: Opera. Passio sancti Wenceslai regis*. In: *Monumenta Germaniae Historica, Quellen zur Geistesgeschichte des Mittelalters VII*. Weimar 1973, 23–42
- VŠETEČKOVÁ 2007 — Zuzana VŠETEČKOVÁ: Sarkofág krále Vratislava II. v kostele sv. Petra a Pavla na Vyšehradě? In: Bořivoj NECHVÁTAL/Jiří HUBER/Jan KOTOUS (ed.): *Královský Vyšehrad III. Sborník příspěvků ze semináře Vyšehrad a Přemyslovci*. Praha/Kostelní Vydří 2007, 203–242